

ПОТАПОВА

УДК 657.432

ДЯЧЕНКО

Наталя Олександрівна
potapova.natalya.a@gmail.com

Юлія Сергіївна

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ
ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ НА
ПІДПРИЄМСТВАХ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

PROBLEMS OF ORGANIZATION OF
RECEIVABLES ACCOUNTING AT THE
AGROINDUSTRIAL COMPLEX
ENTERPRISES

к.е.н., доцент кафедри,
Харківський інститут
фінансів Київського
національного тогочельно-
економічного університету

студент, Харківський
інститут фінансів Київського
національного тогочельно-
економічного університету

Статтю присвячено поглибленому дослідженню теоретичних засад та діючої практики організації обліку дебіторської заборгованості агропромислових підприємств. Вивчено особливості проведення розрахунків з покупцями та замовниками з використанням векселів. Визначено напрями оптимізації управління дебіторською заборгованістю з впровадженням авалування та обліку векселів. Проаналізовано економічні та юридичні аспекти організації авалування та обліку векселів. Визначено методику відображення зазначених процесів в обліку підприємств.

* * *

Статья посвящена углубленному исследованию теоретических основ и действующей практики организации учета дебиторской задолженности агропромышленных предприятий. Изучены особенности проведения расчетов с покупателями и заказчиками с использованием векселей. Определены направления оптимизации управления дебиторской задолженностью с использованием авалирования и учета векселей. Проанализированы экономические и юридические аспекты организации авалирования и учета векселей. Определена методика отражения указанных процессов в учете предприятий.

* * *

Introduction. The current economic situation in Ukraine requires from the agro-industrial complex the daily solving of many complicated tasks. One of the most important problems that needs immediate resolution is the presence of excessive amounts of receivables. Today, most domestic enterprises are on the brink of financial crisis. The main reason for the emergence of crisis phenomena is the lack of quality management of current assets. For efficient management of accounts receivable at an enterprise it is necessary to analyze its economic essence on the basis of the information that is formed in the accounting system. It is the conclusions drawn from the results of this analysis that will allow you to apply certain methods of financial management to achieve a concrete result in the enterprise.

Purpose. The purpose of the work is to study the theoretical foundations and practical features of the process of organizing management and accounting of receivables of enterprises of agrarian complex and determine possible directions for its improvement.

Results. An in-depth study of the theoretical foundations and current practices of accounting for accounts receivable agro-industrial enterprises has been conducted. The peculiarities of conducting settlements with buyers and customers using bills were studied. The directions of optimization of management of accounts receivable with the introduction of hoarding and accounting of bills were determined. The economic and legal aspects of organizing bills and billing are analyzed. The method of displaying these processes in the accounting of enterprises is determined.

Conclusion. In modern conditions of management, a large number of enterprises and organizations are in a difficult position, having a rather large problem of non-payment. Payment of receivables is a form of asset restructuring, consisting in transferring receivables into more liquid forms. The main types of optimization of receivables are the avalanche and accounting of bills. The accounting and analytical provision of accounts receivable should be organized in such a way as to adequately reflect and characterize all business activities with sufficient precision, which is precisely what determines the further direction of research in the field of accounting and analytical support for the management of accounts receivable at the enterprise.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, вексель, аваль, облік, облік векселів

Ключевые слова: дебиторская задолженность, вексель, аваль, учет, учет векселей

Keywords: accounts receivable, bill of exchange, Aval, accounting, bills

ВСТУП

Сучасна економічна ситуація в Україні вимагає від підприємств агропромислового комплексу щоденного розв'язання безлічі надскладних завдань. Однією з найважливіших проблем, яка потребує негайного вирішення є наявність надмірних обсягів дебіторської заборгованості. На сьогодні більшість вітчизняних підприємств перебувають на межі фінансової кризи. Основна причина виникнення кризових явищ полягає у недостатній якості управління оборотними активами. Для ефективного управління дебіторською заборгованістю на підприємстві необхідно проаналізувати її економічну сутність на базі інформації, яка формується в

системі бухгалтерського обліку. Саме висновки зроблені за результатами такого аналізу, дадуть змогу застосувати ті чи інші методи фінансового менеджменту для досягнення конкретного результату на підприємстві. Вагомий внесок у дослідження питань регулювання організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та його вдосконалення зробили такі вітчизняні та іноземні вчені: І.О. Бланк, М.Д. Білик, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Р.О. Костирко, В.М. Костюченко, Г.О. Кравченко, А.А. Мазаракі, Є.В. Мних, Л.В. Нападовська, Ю.І. Осадчий, Г.В. Савицька, А. Апчерч, Дон Р. Хенсен, Д. Нортон, Р. Каплан, Я.В. Соколова.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні теоретичних засад та практичних особливостей процесу організації управління та обліку дебіторської заборгованості підприємств аграрного комплексу і визначення можливих напрямів щодо її удосконалення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною і методологічною основою статті виступають дослідження вітчизняних та іноземних фахівців у галузі обліку, нормування та аналізу господарської діяльності підприємств, а також законодавчі акти і нормативні документи Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України з економічних питань. При проведенні дослідження використані методи діалектичного аналізу та синтезу, логічний і історичний підходи, а також, методи логічного узагальнення, порівняння та формалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Виникнення дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями і замовниками є нормальною практикою господарської діяльності будь-якого підприємства. Одним з можливих варіантів погашення дебіторської заборгованості є розрахунок за допомогою векселів. Як правило, можливість оплати векселя в розрахунок за поставлену продукцію грошима викликає сумніви. Тому підприємства, приймаючи вексель в оплату за поставлені товари (виконані роботи, надані послуги), вважають за краще отримати додаткові гарантії своєчасної оплати векселів. При цьому, мабуть, краще за все, якщо своєчасний платіж за векселем буде, забезпечений банківським поручительством (гарантією) [6].

Однією з форм гарантування платежу за векселем є авалування векселів.

Під авалування (наданням авалю) розуміється прийняття будь-якою особою зобов'язання оплатити вексель повністю або частково у разі неоплати векселя платником у строк або у разі неможливості отримати платіж за векселем у строк.

Порівняно з іншими видами гарантій і поручительств аваль є найбільш привабливим для векселедержателя забезпеченням своєчасної оплати векселя:

1) аваль є безвідкличним зобов'язанням (на відміну від гарантії, яка може бути як відкличною, так і безвідкличною);

2) аваль є нічим не обумовленим зобов'язанням (на відміну від гарантії, виконання якої може залежати від настання яких-небудь обставин);

3) аваль є дійсним навіть у тому випадку, якщо те зобов'язання, яке він забезпечував, виявиться недійсним з будь-якої причини, за винятком дефекту форми (в той час як гарантія або порука втрачають силу у разі визнання недійсним зобов'язання, виконання якого вони забезпечували).

Законодавство України дозволяє авалювати векселі майже всім юридичним особам. Обмеження передбачені тільки для органів державної влади, органів місцевого самоврядування та організацій, що фінансуються з держбюджету. Заборонено також надавати будь-які гарантії та поруки інвестиційним фондам. Таким чином, можливість авалування векселів інвестиційними фондами може оскаржуватися. Також спірною є можливість видачі авалу юридичними особами,

які не є фінансовими установами [1].

Однак на практиці основними авалістами є комерційні банки.

Після прийняття позитивного рішення щодо авалування векселів банк повідомляє про своє рішення підприємство і погоджує з ним основні умови договору про авалування і розмір плати за наданий аваль.

Розмір плати за надання авалю встановлюється на підставі відсоткової ставки (тарифів) банку. Крім того, плата за надання авалю за іногородніми векселями може включати суми комісії, дамно і порто. Дамно – це особлива комісія за інкасування іногородніх документів, яка включає в себе комісійну плату банку своєму кореспонденту і власні витрати банку на організацію і проведення операції з інкасування іногородніх документів. Порто – особливий збір на покриття поштових та інших витрат банку на розсилку і отримання платежів по іногородніми векселями. Також підприємство може сплачувати банку комісію за зобов'язання надати аваль. Така комісія розраховується в процентному відношенні до суми, на яку банк зобов'язався забезпечити платіж за векселем за період дії такого зобов'язання. Зазначена комісія сплачується банку незалежно від того, використовувало чи підприємство право на отримання авалю. У договорі про авалування векселів може бути також передбачено, що в разі їх оплати банком після настання терміну платежу підприємство сплатить банку відсотки на суму, сплачену банком за векселями.

Договір про авалування векселів може укладатися на певний термін (генеральна угода про авалування) або авалування визначених векселів.

Після підписання договору про авалування банк проставляє на векселі аваль і передає авальований вексель підприємству.

Відповідно до положень діючого податкового законодавства не обкладаються ПДВ операції з надання банківських поручительств [2].

Звідси випливає, що плата за надання авалю ПДВ не обкладається.

У бухгалтерському обліку операція по здійсненню платежу за наданий аваль відображається такими кореспонденціями:

Дт 685 «Розрахунки з іншими кредиторами»;

Кт 311 «Поточні рахунки в національній валюті»;

Дт 92 «Адміністративні витрати»;

Кт 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» [4, 5].

Підприємство, яке отримало аваль, відображає суму авалю на позабалансовому рахунку 06 «Гарантії та забезпечення отримані». Підприємство, яке надало аваль, – на рахунку 05 «Гарантії та забезпечення надані» [3].

Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» не містить особливих положень, що стосуються віднесення сум, сплачених банку за наданий аваль, на валові витрати. Тому при вирішенні цього питання необхідно керуватися загальними положеннями Закону про прибуток, що регулюють питання віднесення сум на валові витрати [2].

Мета підприємства, який отримав вексель в розрахунок за поставлені товари, виконані роботи або надані послуги – «перетворити» вексель в гроші.

Облік векселя є одним з варіантів, до якого може вдатися підприємство, що бажає отримати гроші за

наявний у нього вексель.

Під урахуванням векселі законодавство розуміє кредитну операцію, яка полягає в придбанні векселя виключно банком до настання терміну платежу за ним у векселедержателя за грошові кошти з дисконтом.

Таким чином, операція обліку векселя полягає в придбанні векселя банком з дотриманням наступних чотирьох основних умов:

1) розрахунок за придбаний вексель повинен проводитися виключно грошима. Використання в якості засобу розрахунку інших активів (наприклад, цінних паперів) не допускається. В іншому випадку операція з придбання векселів не може розглядатися як облік векселя;

2) вексель повинен обов'язково бути придбаний з дисконтом. При цьому під дисконтом розуміється різниця між повною (номіальною) сумою векселя і сумою, що сплачена при придбанні векселя, за умови, що остання сума менше повної (номіальної). У разі придбання векселя за ціною, що дорівнює повною (номіальною) сумою векселя або перевищує її, така операція не може визнаватися урахуванням векселя;

3) вексель повинен бути придбаний до настання терміну платежу по ньому. Операція з придбання векселя, термін платежу за яким настав, не може визнаватися урахуванням векселя;

4) купується саме вексель, а не право вимоги, втілене у векселі. Тому не можуть бути предметом договору обліку іменні векселі, тобто векселі, в яких векселедавець заборонив індосамент векселя. Іменні векселі можуть бути передані тільки з дотриманням форми і з наслідками звичайної цесії (уступки права вимоги). Передаються такі векселі як документи, що підтверджують існування і дійсність права вимоги. При цьому предметом угоди сторін є право вимоги, втілене в векселі, а не сам вексель.

Для підприємства операція обліку векселя становить інтерес з наступних причин:

1) облік векселя дозволяє підприємству отримати гроші до настання терміну платежу за векселем;

2) якщо облік векселя буде відображатися в податковому обліку як операція з отримання фінансового кредиту, то у підприємства з'являється можливість істотно зменшити суму податку на прибуток (що не може мати місця при звичайному продажі векселі).

До різновидів обліку векселів відносяться безоборотний облік і облік з реверсом. Безоборотний облік – облік, при якому векселедержатель відчужує вексель банку, вибуває з числа зобов'язаних за векселем осіб, що здійснюється шляхом вчинення таким векселедержателем у тексті індосаменту безоборотного застереження (проставлення безоборотного індосаменту) або шляхом передачі векселя без здійснення індосаменту, якщо останній індосамент бланковий або на пред'явника. Для підприємства, що відчужує вексель, безоборотний облік найбільш вигідний, оскільки воно повністю звільняється від відповідальності за своєчасну оплату векселя основним боржником. Однак така операція є найбільш невідповідною для банків. Цей вид обліку їм рекомендується використовувати у разі урахування короткострокових векселів при безумовній впевненості в кредитоспроможності платника за векселем або можливості переоформити (продати)

вексель.

При безоборотному урахуванні банк утримує, як правило, підвищений дисконт і може вимагати від підприємства, що відчужує вексель, позавексельне поручительство третьої особи щодо викупу векселя в разі його несплати в термін.

Облік з реверсом – облік, при якому підприємство, що враховує вексель в банку, дає банку позавексельне зобов'язання викупити враховані векселі до настання строку їх оплати або при настанні (ненастанні) певних обставин. Облік з реверсом по своїй суті є операцією репо з умовами, що відкладають або умовами, що скасовують. Для підприємства така форма обліку вигідна в тому випадку, якщо воно планує в подальшому використовувати векселі, які є предметом договору обліку, і не бажає з ними «розлучатися» назавжди. У той же час банки не всякий вексель враховуватимуть з реверсом. Даний різновид обліку їм рекомендується використовувати у разі урахування довгострокових векселів – при ймовірності підвищення процентних ставок на ринку і при сумнівах у кредитоспроможності платника за векселем або у можливості переоформити (продати) вексель.

Найбільш цікавими для банку є векселі, які можна переобліковувати в НБУ.

Остаточне рішення про облік конкретного векселя приймається банком на підставі проведеної юридичної та фінансової експертизи відповідно до внутрішньо-банківського порядку і доводиться до відома особи, що пред'явила вексель на експертизу.

Після прийняття банком позитивного рішення про урахування всіх або окремих векселів встановлюється сума дисконту та інших утримань з клієнта і з клієнтом укладається договір про облік.

Сума, що підлягає утриманню на користь банку як дисконт, розраховується на підставі облікової ставки банку і узгоджується з векселедержателем. Сума дисконту і відсотків (у разі векселів, в тексті яких передбачено нарахування відсотків на номінальну суму векселя) утримується наперед і вираховується відповідно до номіальної (повної) суми векселя, виходячи з числа днів, які залишаються до настання терміну платежу за кожним векселем. При цьому день обліку і день платежу приймаються в розрахунок.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах господарювання велика кількість підприємств та організацій перебувають у скрутному становищі, маючи досить велику проблему неплатежів. Оплата дебіторської заборгованості являє собою форму реструктуризації активів, що полягає у переведенні дебіторської заборгованості у більш ліквідні форми. Основними видами оптимізації дебіторської заборгованості є авальювання та облік векселів. Облікове та аналітичне забезпечення стану дебіторської заборгованості має бути організоване таким чином, щоб достатньою мірою відбивати й характеризувати всю господарську діяльність з достатньою конкретизацією, саме це зумовлює подальший напрямок досліджень у галузі облікового та аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Податковий кодекс України URL: <http://SPS.gov.ua/nk/>.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 № 29 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
4. Костюнік О.В., Турова Л.Л., Ковтуненко В.М. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. 2016. № 6. С. 29-31.
5. Неживенко А.П. Методика обліку дебіторської заборгованості і основні напрямки її вдосконалення. *Вісник ХНАУ ім. В.В.Докучаєва. Сер.: Економічні науки*. 2013. № 7. С. 165-170.
6. Одношевна О.О. Шляхи вдосконалення процесу управління дебіторською заборгованістю. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 10. С. 946-949.

References

1. Commercial code of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. (in Ukrainian)
2. The Tax Code of Ukraine. URL: <http://SPS.gov.ua/nk/> (in Ukrainian)
3. Instruction on application of the Account of accounts of assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations: approved by the order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 30.11.99 № 29. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>. (in Ukrainian)
4. Kostyunik O.V., Turova L.L., Kovtunencko V.M. Ways of improving the accounting of accounts receivable. *AgroSvit* 2016. № 6. pp. 29-31. (in Ukrainian)
5. Nezhivenko A.P. The method of accounts receivable and the main directions of its improvement. *Bulletin of Kharkiv National Agricultural University named after V.V. Dokuchaev. Series: Economic Sciences*. 2013. № 7. pp. 165-170. (in Ukrainian)
6. Odnoshevna O.O. Ways to improve the management of accounts receivable. *Global and national problems of the economy*. 2016. № 10. pp. 946-949. (in Ukrainian)